శ్రీ

పండిత్ మదనమోహన మాలవ్యా

జీవితచరిత్ర.

[illegible]

రచయిత:

ఆర్. నారాయణమూర్తి, బి. ఏ.

ప్రకాశకులు:

వసుమతీ బాలిగారు,

ప్రసన్ననారాయణ ప్రింటింగ్ వర్క్సు,

రాజమండ్రి.

1933

శ్రీ వేణు ఆర్టు ప్రింటింగు వర్క్సు

ప్రింటర్సు అండ్ రబ్బరుస్టాంపు మేకర్సు

రాజమండ్రి

E. G. 51 - 1000 - 30-3-46

శ్రీ

శుభమస్తు - అవిఘ్నమస్తు

శ్రీపరబ్రహ్మణేనమహః

శ్రీ మదన్ మోహన మాలవ్యా జీవిత చరిత్ర.

శ్రీ మదన్ మోహన మాలవ్యా మాల్వా దేశమందు మిక్కిలి సంపన్న బ్రాహ్మణ గృహమందు జననమాయెను. ఈమహనీయుని పూర్వులందరును అపూర్వ విద్యావంతులు. మిక్కిలిఆచారముతో గూడిన దైవభక్తులు. విశేషమైన ఖ్యాతి వడసినవారు. మహారాజులవలన బహూకరింపబడినవారు. సాంస్కృత భాషలో అఖండప్రజ్ఞావంతులు. గీర్వాణభాషలో ననేకమైన గ్రంథరాజములను వ్రాసియున్నారు. ఇప్పటికి రమారమి నాలుగువందల సంవత్సరములక్రితము మాల్వాగారి పూర్వులెవరో మాల్వాదేశమునుండి అలహాబాదుచేరి నివాసమేర్పఱిచిరి. అప్పటినుండియు అలహాబాదుయే పండితుని నివాసస్థలమాయెను. ఆయన విద్యాభ్యాసమంతయు అలహాబాదులోనే జరిగెను. కాని జన్మస్థానమైన మాల్వాదేశముపై యాయన కభిమానముపోలేదు. ఆదేశస్థులను మిక్కిలి గౌరవించుచు వారి

మంచిచెడ్డలనుగూర్చి తలపోయుచుండెడివాడు. కొందరు మాలవ్యాగారు చాణక్య మంత్రివంశములోని వాడని చెప్పుచుండిరి. దీనికాధారము లేమియు చరిత్రములో గాన్పించుటలేదు. మఱి యొక విశేషము. ఈయనయొక్క విశేష మేధాప్రాభల్యమును బట్టి చాణక్యవంశజుడని చెప్పినను చెప్పవచ్చును.

పండిత మాలవ్యాగారి తండ్రిపేరు పండిత బ్రాజీనాధ్. ఈమహనీయుడు గొప్ప సాంస్కృతపండితుడు. అపూర్వమైన మేధావిజ్ఞాని. సాంస్కృతములో మిక్కిలికొనియాడదగిన గ్రంథములను కొన్నిటినివ్రాసెను. వానిలోకొన్ని అచ్చుపడక మూలపడియుండగా తరువాత మాలవ్యావాటిని ప్రకటించెను. అంతటి జనకునికిటువంటి కుమారరత్నముండుట గొప్ప విశేషము. తండ్రిచేసిన పూర్వజన్మసుకృతమువలన యిట్టికుమారుడు జన్మించెనని ప్రజాభిప్రాయము. యధార్థముగానిది యతిశయోక్తి కాదు. బ్రాజీనాద్‌గారు భగవద్గీతను, పురాణములను, విడమర్చి విషయము మిక్కిలి శులభశైలిని గ్రంథములను వ్రాయుటయే గాక ప్రజామనోరంజకముగా చదువు చుండెడివాడు. ముఖ్యముగా ప్రజలీయనను గురుభావముతో బూజించుచుండెడివారు. ధర్భంగమహారాజుగారును, కాశీమహారాజుగారును బ్రాజీనాద్ గారిని మిఱుచు గౌరవించుచు ఆయన గ్రంథకాలక్షేపమువలన ఆనందించుచుండిరి. దైవభక్తికలిగి, లేమిచే బాధపడుచున్నను రెమొక్క...వ సంతానముకలిగిన సంసారమైనను బ్రాజీనాద్ ధర్మ

మార్గమున జీవనముగడిపెను. ఈయనకు పుత్రసంతానమధికము తాను కష్టజీవియై కుమారులందఱకు విద్యను గఱపుచుండెను. మాలవ్యా ఆయనకు మూడవకుమారుడు. పుత్రులందరిలోను మాలవ్యాగారు లోకవిఖ్యాత పురుషుడాయెను. తండ్రియొక్క కులగౌరవములను లోకమునకు వెల్లడిచేసెను. తండ్రి మిక్కిలి యానందించెను.

పండిత మదనమోహన మాలవ్యాగారు అలహాబాదు నగరములో తనపూర్వులు నివసించిన గృహమందు 1861 సంవత్సరములో డిశంబరు నెల 25 తేదీని జన్మించెను. అలహాబాదులోనేపుట్టి అక్కడనే పెరిగెను. ఈయన బాల్యదశనంతను అలహాబాదులో గడిపెను. ప్రప్రథమున బాల్యదశలో రెండు సాంస్కృత పాఠశాలలో విద్యనభ్యసించెను. మొదట ధర్మజ్ఞానోపదేశ పాఠశాలలో సాంస్కృత ప్రాథమికవిద్య నభ్యసించి పిమ్మట విద్యాధర్మవర్ధనీసభ అను పాఠశాలలో చదివెను. సాంస్కృతవిద్య పూర్తియైన తరువాత తండ్రి కుమారుని ఆంగ్లేయ పాఠశాలలో ప్రవేశపెట్టెను. ఆంగ్లేయములో ప్రాథమికవిద్య నభ్యసించి అతిత్వరలో 'జిల్లా' హైస్కూలులో ప్రవేసించెను. ఈపాఠశాలలో విద్యపూర్తిఅయిన తరువాత 'మూర్' సెంట్రల్ కాలేజీలో ప్రవేసించెను. కాలేజీ పరీక్షలలో ప్రథమవానిగా నిలబడుచుండెను. ఇతనినిగాంచిన కాలేజీ ప్రొఫెసర్లకానందకరముగా నుండెను. నూతనవిషయములను గ్రహించుటలో నధికశక్తిగల

వాడని వారు గ్రహించి ప్రత్యేకముగా నితనిని చాలావిషయము లలో నుత్సాహపఱచుచుండిరి. ముఖ్యముగా గ్రామళమనువిద్య నుగూర్చి మాలవ్యా పరిపూర్ణమైన పరిశోధనా పరిశ్రమ చేయు చుండెను. ఈరెండుశాఖలలో నెవరేది ప్రశ్నించినను కడుతృప్తి కరమైన జవాబులు చెప్పుచుండెను. విద్యామత సంబంధమైన గ్రంథములన్నిటిని పరిశోధించెను. వీనిమీద బహిరంగముగా నుపన్యాసము లిచ్చుచుండెను. ప్రజలును యితనిసహకారులును బహుశ్రద్ధగా నూతన విషయములను గ్రహించుచుండిరి. ఇతని అభిప్రాయమేమన ప్రపంచములో జాతిమతములు వెలువడియు న్నవి. ఏమతమెట్టినీమలను బోధించుచున్నదియు హిందూదేశ మందలి వివిధ మతములకును అన్యమతములకునుగల సంబంధ వ్యత్యాసము లెట్టివనియు, పూర్వకాలములో మతపునరుద్ధారణ లెట్టుజరిగినవియు ననువిషయములను విమర్శించి తనఅభిప్రాయ ములను గ్రంథమూలకముగా వెలిబుచ్చుచుండెను. ఇకవిద్యవిష యములో పండితుని కెంతయభిమానమున్నదో 'కాశీవిశ్వవిద్యా లయ' స్థాపితమువలననే మనకు తెలియుచున్నది. ఇట్టి విఖ్యాతి గాంచిన విద్యాలయమును స్థాపించుటకు మాలవ్యా అహోరాత్ర ములు నిద్రాహారములులేక కష్టపడెను. మూర్ సెంట్రల్ కాలేజీలో విద్యనభ్యసించుచున్న సమయముననే అలహాబాదులో నొక విద్యాసంస్థను సాగించెను. మఱియునొకహిందూ సమాజ మును స్థాపించెను. ఇందుకనుకూలముగా చాలమంది పెద్దవారు

మెంబర్లుగాజేసి యతని యుద్యమమును ప్రోత్సహించిరి. వీటిని నిర్మించుటలో మాలవ్యా ముఖ్యాభిప్రాయము, సంఘోద్ధారణ, విద్యాభివృద్ధియును, లిట్టివిషయములను తలపెట్టెనను స్వలాభ మునపేక్షించువాడుకాడు. ఎప్పుడును ప్రజాసేవకే పాటుపడెడు వాడు. మాలవ్యా స్కూలుఫైనలు [Enterance Examination] పరీక్షను కలకత్తా యునివర్సిటీలో 1879 సంవత్సర ములో పూర్తిచేసెను. తరువాత కలత్తా మూర్ కాలేజీలో ప్రవేసించెను. అప్పటికింకను అలహాబాదులో కాలేజీలు లేవు. 1881 సంవత్సరములలో యఫ్. ఎ. క్లాసును, 1884 సంపత్సర ములో బట్టపరీక్షయు పూర్తియయ్యెను. ఏడుసంవత్సరముల తరు వాత ఎమ్. ఏ. క్లాసును, ఎల్. ఎల్. బి., క్లాసును ఒకేసారి ప్రారంభించి, ఎల్. ఎల్. బి. పూర్తిచేసి ఎమ్. ఏ. పూర్తిచేయక నే విడచెను. ఈవిధముగా విద్యను కష్టపడి పూర్తిచేసెను.

విద్యాస్థానమును వదలివచ్చుసరికి మాలవ్యా ఆధునిక పరిస్థితులు బాగుండలేదు. మొదటినుండియు సామాన్యమైన పండిత సంసారముగాన ధనము కొంతత కలుగుచునే యున్నది. 1884 సంవత్సరములో అలహాబాదు గవర్నమెంటు హైస్కూ లులో నుపాధ్యాయునిగా ప్రవేసించెను. నెలకు 75 రూపాయల జీతముమీద 1887 సంవత్సరమువరకు నుపాధ్యాయునిగా పని చేసి విరమించుటకు ప్రయత్నముచేసెను. ఇట్టిసమయములో తన స్వగ్రామస్థుడగు డాక్టరు సటీష్‌చంద్రబెనర్జీని కలిసికొనుట

తటస్థమాయెను. ఇతడు గొప్పపలుకుబడియున్న వ్యక్తియు, స్వతంత్రజీవనము చేయువాడును, గవర్నమెంటు నౌకిరీచేయుచు రాజకీయ విషయములలో బాల్గొనకూడదు. అందువలన స్వతంత్రశక్తియు, దేశాభిమానమును నశించునని అభిప్రాయమునో వెంటనే తనయుద్యోగమునకు రాజీనామానిచ్చెను. 1886 సంవత్సరమున కలకత్తా కాంగ్రెసు మహావైభవముగా జరుచుండగా పండిత మాలవ్యా మూర్ కాలేజీలో దనగురువగు పండిత ఆదిత్యరామ్ గారితోకలిసి బహిరంగముగా నుపన్యాసములిచ్చెను. యితని యమోఘమయిన యుపన్యాసములు విని పెద్దనాయకులందఱును మిగుల యానందించిరి. ప్రజలంతరితనొక గొప్పవ్యక్తియని గ్రహించిరి. అప్పటినుండియే నితనికి గౌరవము, కీర్తియు కలిగెను. లోకవిఖ్యాత పురుషుడాయెను. తరువాత పత్రికలకు వ్యాసములను వ్రాయుచుండెను. అప్పటికి కీర్తిశేషులైన కలకంకర్ రాజావారు 'హిందూస్థాన్' అనునొక పత్రికను నడపుచుండెను. మాలవ్యాగారి వ్యాసముల జూచి తనపత్రికకు సంపాదకపదవి నొసంగుటకు బ్రయత్నించెను. ఇందులకంగీకరించి మాలవ్యా 1887 సంవత్సరములో 'హిందుస్థాన్' పత్రికాలయములో సంపాదకునిగా బ్రవేసించెను. పవిత్రమయిన ఉపాధ్యాయపదవియం దీయనకు మనస్సుపోవుచుండెను. కాని ఒకవిధమయిన సిద్ధిసంకల్పముగల వ్యక్తియగుటచే విద్యాప్రచారమునకు బాటుపడు నుత్సాహము కలుగుటచేతను యా

పదవిని విసర్జించెను. నెలకు 200 రూపాయల జీతముమీద రెండున్నర సంవత్సరములు హిందూస్థాన్ పత్రికకు సంపాదకునిగా విడివిరామములేక పనిజేసి వదలివేసెను. ఇతని చాకచక్యమునకును, మేధాశక్తికిని ప్రభుత్వము వారుకూడ మెచ్చుకొనిరి. అప్పటికే హిందూస్థాన్ పత్రికలో విరివియైన స్వతంత్ర వ్యాసములను వ్రాయుటకు వీలులేకుండెను. కాని 'యిండియన్ యూనియన్' అను స్వతంత్రపత్రిక మంచి ప్రచారములో నున్నది. ఈపత్రికాధికారి పండిత బాల్ప్రియెరామ్ ద్వే అనునతడు పత్రికాసంపాదకుడగు బాబూ బ్రహ్మానందసింహా లక్నో పేపరు మిల్లునకు వెళ్ళిపోవుటచే వెంటనే యాస్థానమును పండితు డాక్రమించెను. ఈపదవిలో నుండగనే ప్రజాసేవకై అనగా ప్రజల యొక్క విద్యావిజ్ఞానమును వృద్ధిచేయుటకుగా నొకవారపత్రికను ప్రచురణలో బెట్టెను. ఈపత్రికను హిందీభాషలో నడపెను. దీనిపేరు 'అభ్యుదయ' పత్రిక దీనికి చందాదారులను నియమించి చాలపాటుబడెను. కొంతకాలమునకే పత్రికనువారమునకురెండు పర్యాయములుప్రచురించెను. దీనిపై ప్రజాదర్శన మధికమయ్యెను. గొప్పవ్యాసములను వ్రాయుచుండెను. గొప్పగొప్పవారిఅభిప్రాయములను వెల్లడిచేయుచుండెను. ఈ 'అభ్యుదయ' పత్రికనే 'ఇంగ్లీషుడెయిలీ' అనిమార్చి గొప్పప్రచారము యితరరాజధానులలో గూడచేసెను. ప్రజాభిప్రాయమును తెలిసికొనుటయే దీనిముఖ్యోద్దేశము. అన్యప్రదేశములో ప్రజల పరిస్థితులెట్లున్నదియు నీపత్రికవలన పండితుడు సంపూర్ణముగా నవగాహన చేసుకొనెను. పత్రి

కా ప్రచారముచేసి మాలవ్యాచేసిన మానవప్రేమ తదితరులెవ్వరును చేసియుండలేదు. ఇతని మనోధైర్యము, స్వాభిమానము ఆత్మచింత ప్రజలయాదరణము ధనమునందు హేయము మరెవ్వరియందు గాంచము.

పండిత మాలవ్యా హిందూస్థాన్ పత్రికను నడుపుచుండగా నితని స్నేహితులును హితులును న్యాయవాది పరీక్ష పూర్తిచేసినచో దేశమునకును ప్రజలకును గొప్పనుపకారము చేయుటకు సావకాశముండునని యతనిని ప్రోద్భలముచేసిరి. అందు ముఖ్యుడు ఎ. సి. హ్యూమను నతడు. ఇతనికి మాలవ్యా యన్న చాలయభిమానము కాని న్యాయవాదిగా పనిచేయుట కితనికెంతమాత్రి మిష్టములేదు. ధనసంపాదన యందితనికి దృష్టి లేదు. దేశమందలి మతమును విద్యను పోషించి వాటినిమిత్తమె తనజీవితమును గడుపవలెననికోరిక. ఈమూలకమయిన దేశసేవ చేయుటకే ప్రయత్నము చేయుచుండెను. కాని స్నేహితుల మక్కువను నెఱవేర్చుటకే లాకాలేజీలో ప్రవేసించెను, అక్కడనుండియు పత్రికకు వ్యాసములను వ్రాయుచుండెను. 1891 సంవత్సరములో ఎల్. ఎల్, బి. పరీక్షయందు తీరుడై 1893 సంవత్సరమునుండి హైకోర్టులో న్యాయవాదిగా ప్రాక్టీసు ప్రారంభించెను. ఒకప్పుడు మాలవ్యా లాకాలేజీలో జదువుచుండగా పండిత అజూధియానాథ్ హ్యూమ్‌తో నతని విషయమయి నిట్లుచెప్పెను. 'మాలవ్యాజీ లాకాలేజీలో ప్రవేసించినప్పటినుండియు కాంగ్రెసుపని తగ్గించియుండెను' వీనికి హ్యూమ్ ప్రముఖు

డిట్లుచెప్పెను. 'అవును అదినిశ్చయమే! అతని దృష్టియంతయు చదువుమీద ప్రసరించెను.' వెంటనే దగ్గరనున్న మాలవ్యాను హెచ్చరించి హ్యూమిట్లుచెప్పెను. 'మదన్‌మోహన్! భగవంతుడు నీకు గొప్పమేధాశక్తిని ప్రసాదించి యుండెను. నీవిప్పుడు ప్రవేసింపబోవు వృత్తినకు పదిసంవత్సరములవరకు మిక్కిలి శ్రమతోబనిచేసినచో తప్పక ఉన్నతస్థితికి రాగలవు. నిన్నుమించిన న్యాయవాదుండడనియే నాఅభిప్రాయము. నీకీర్తిప్రశాంతముగా దిక్కులకు వ్యాపించును. నీసేవ దేశమున కత్యావసరమయి యుండును. అప్పుడు ప్రజలు నీవలన యోగవృద్ధిపొందగలరు' కాని యిట్టివిషయము లెన్నడును మాలవ్యా పాటించియుండలేదు. అందలియదార్థమును గ్రహించియే యుండవచ్చును. కాని అనేకమయిన వ్యాపకములతని దృష్టిని మరల్చుటచే తనవృత్తిని వృద్ధిచేయుటకు కాలము సరిపోలేదు. న్యాయవాదులలో నితనికి మంచిపేరుయేయుండెను. గొప్పకేసులలో బనిచేసి జయముగాంచెను. కాని యిట్టివిషయములను పరిశోధించుటకు తీరికలేకపోయెను. దృష్టిని నిలపక అనేకకార్యములను సాధించుచుండెను. అందుచే నీవృత్తిలో నితనికి నియమితమయినపేరును గడించుటకు వీలులేకపోయెను. అట్టిఅవకాశములు చిక్కినను కాలితోదన్ని వేసెను. బంతిఆట ఆడునపుడు కాలిదగ్గరకు బంతి వచ్చినపుడు దానిని తన్ననివాడుండునా? మాలవ్యాజీ అట్టివిధముగాచేసెను. అవకాశములన్నిటిని వదలుకొనెను. ముఖ్యముగా ధనకాంక్ష లేక

పోవుటయే దీనికికారణము. ప్రచారములో బ్రజాసేవచేయుచు కాలమును వ్యయపఱచెను. పండిత మాలవ్యాజీ విద్యార్థిగా నున్నపుడుకూడ దేశసేవయే తనవిధియని గ్రహించెను. కాబట్టి తన జీవితమున కనుకూలము కలుగుజేయు నెన్నిఅవకాశములు కలిగినను, వాటినన్నిటిని తన యుద్యమమునకు విఘ్నములుగా భావించెను.

శ్రీ మదన్ మోహన్ విద్యార్థిగా నున్నప్పటినుండియు దేశసంబంధమయిన కార్యములో నభిమానముగా బనిచేయుచుండెను. ప్రజారంజకమయిన కార్యములలో ప్రధానభాగమును తీసికొని పనిచేయువాడు. మానవజన్మ యుత్తమమయినది. ఈమానవజన్మలో మానవసేవచేయుట పరమోత్తమమని మదనమోహను నభిప్రాయము. అలహాబాదులోనున్నపటనాలయము వలన యితనికి జ్ఞానమధికమయ్యెను. దీనిసహాయమున విద్యాస్థానమును వృద్ధిచేసెను. హిందూసమాజమను క్లబ్బునొకదానిని నేర్పాటుచేసి దానికి మెంబర్లనుజేర్చి తానందు ముఖ్యుడై సమాజమును వృద్ధిలోనికి దీసికొనివచ్చెను. విద్య పురుషలక్షణమనియు విద్యాహీనులకు విద్యగరపుటకు విశ్వప్రయత్నములను చేసెడివాడు. అలహాబాదునం దుద్భవించిన ప్రతిసమాజముగాని, క్లబ్బుగాని, తదితరవిద్యాశాలలుగాని మదనమోహనుని ప్రోద్బలమువలన పైకివచ్చినవి. తనవృత్తియందు శ్రద్ధ

లేక ప్రజలకిట్టి సేవచేయుచు మధ్యమధ్య రాజకీయములో పాల్గొనుచు దేశనాయకుల ప్రచారములను గమనించుచు కాంగ్రెసులో ప్రవేశించుట కుద్యుక్తుడై యుండెను. 1886 సంవత్సరములో ఇండియను నేషనల్ కాంగ్రెసు ద్వితీయసమావేశము దాదాభాయినౌరోజీ ఆధిపత్యముక్రింద కలకత్తాలో జరుగుచుండ మదనమోహానుడు కలకత్తాకువెళ్ళి కాంగ్రెసులో ప్రవేశించెను. ఈకాంగ్రెసుమహాసభలో కార్యక్రమము జరుగుచుండగా జాలమం దుపన్యాసములిచ్చిరి. ఈఉపోద్ఘాతముల్లనువినిన మదనమోహానునికి ఆవేశముకలిగెను. తానుకూడ చిన్న ఉపన్యాసమునీయవలెనని కుతూహాలముకలిగెను. ఇదిగ్రహించి పండిత ఆదిత్యారామ్ యితనిని ప్రోత్సహించెను. అప్పుడు మొదటిసారి మదనమోహానుడు బహిరంగసభలో కాంగ్రెసునుగురించి మాట్లాడెను. ఇతనియొక్క ముఖలక్షణములును తీవ్రమైన యుపన్యాసమును ప్రజల నాకర్షించెను. ఆసంవత్సరము వెలువడిన కాంగ్రెసు సంవత్సరపురిపోర్టులో హ్యూమ్‌ప్రముఖుడు మదన్ మోహానునిగూర్చి యిట్లు వ్రాసెను. 'గత కాంగ్రెసుసభలో మాట్లాడినవారిలో మదనమోహానమాలవ్యాయొకడు. ఇతడొక గౌరవనీయమైన బ్రాహ్మణకుటుంబములోనుండి వచ్చెను గొప్ప విద్యావంతుడు. ఇతని ముఖప్రభావమునుబట్టి యితడు గొప్ప మేధావియని చెప్పకతప్పదు. ఇతని ప్రశాంతమైన యుపన్యాసము ప్రజల కానందము కలుగజేసినది. ఇతని పట్టుదలయు,

మనోభావములును యితని పదకుంభనములో మనకు తెలియు చున్నది. ఇతడు మాట్లాడునంతకాలము కాంగ్రెసుహాలులో బహు నిశ్శబ్దముగా నుండెను. అనగా సభికులంతశ్రద్ధతో నితని వాక్చాతుర్యమును గమనించిరి. ఇతడు లెజిస్ లేటివ్ కౌన్సిల మార్పులనుగూర్చి మాట్లాడెను. కౌన్సిలులో జేయవలసిన మార్పులయొక్క విధానములను విశదముగా బోధపఱచెను. ఇతని ఉపన్యాసములో నొక ముఖ్యవిషయమును చెప్పెను. ఎంత పన్ను విధించవలెనో పరిశీలించువారు లేనపుడు, పన్నును విధింప రాదు. ఇట్టి పరిశీలనాధికారములను ముందు నియమించి వారు పంపు నభిప్రాయములసహాయమున అధికారముపన్నును విధించ వలెను' — ఆంగ్లేయుల రాజకీయబైబులులో నిది మొదటి కమాండుమెంటు. మదనమోహనమాలవ్యా యీవిషయమును గూర్చియే మఱుచటిసంవత్సరము మెద్రాసుకాంగ్రెసులో మాట్లా డెను. మొదటిసారికన్న రెండవసారి మిగులవిపులముగా మాట్లా డెను. దేశనాయకులను తక్కినపెద్దవారు నితనిని కొనియాడిరి. రాజా సర్. టి. మాధవరావు, దివానుబహదూర్ ఆర్. రఘు నాధరావు, మిస్టర్. యార్ల్స్లినార్టను మొదలగువా రితనుపన్యా సమునకు చాల సంతోషించిరి. మున్ముందు మోహానుడు దేశ సేవచేసి గొప్పప్రఖ్యాతిని గడించునని వారునుడివిరి.' మఱియు రెండవసారి మెడ్రాసు కాంగ్రెసురిపోర్టులో హ్యూమ్ యిట్లు వ్రాసెను— 'అప్పుడు మదనమోహానుడులేచి ఉపన్యాసమును

ప్రారంభించెను. ఇతనిమాటలనుబట్టి మేముగ్రహింపవలసిన విష యములు చాలనున్నవి. ఈసమస్యనుగూర్చి పరిశోధించియున్న వాడుగాన మోహనుడు విషయములన్నిటిని సభికులు గ్రహింప కలుగునట్లు బహువిశదముగా గంభీరమైనస్వరముతో జెప్పెను. ఈరెండుపన్యాసములతోను మదనమోహనుడు కాంగ్రెసుసభల కలవడెను. తఱచు కాంగ్రెసు ప్లేటుఫారములమీద మిక్కిలి ఆధిక్యతతో నుపన్యాసముల నిచ్చుచుండెను. ఇతనివాగ్ధాటియం దొక విధమైన ఆకర్షణయున్నది. అధిక్యతయున్నది. సులభ శైలిని మిక్కిలి మృదువుగాను త్వరితముగాను మాట్లాడుశక్తి యున్నది. చదువుకున్నకాలములోగూడ డిబెటులలో నితనికి మంచిపేరున్నది. అదియే పబ్లికుసభలోగూడ జూపకలుగుచుం డెను. ఎంతత్వరితముగామాట్లాడుచున్నను తానుమాట్లాడుచున్న విషయములను మఱచిపోక గొప్పఅభిప్రాయములను చెప్పెను. ఆసంవత్సరమంతయు కాంగ్రెసును వృద్ధిచేయుటకు చాలశ్రమ పడెను. 1887 సంవత్సరములో మెడ్రాసుకాంగ్రెసునకు కొన్ని మాసములకుముందుగా మిష్టర్ హ్యూమ్ 'ప్రతిరాష్ట్రమునుండి యు డెలిగేట్లు వచ్చెదరని తలంచుచున్నట్లును, పశ్చిమోత్తర ప్రాంతములనుండి డెలిగేట్లు వచ్చెదరను నమ్మకములేదనియు యువకులలోనెవరైన నారాష్ట్రములలో బ్రచారముచేసిన కాం గ్రెసు జయప్రదముగా జరుగుననియు తన యభిప్రాయమును పత్రికమూలమున వెలిబుచ్చెను. ఈవిషయమును పత్రికలోజదివి

హ్యూమ్ అభిప్రాయమును సావకాశముగా గ్రహించి యీ కార్యభారమును తనపై నిడుకొనెను. అప్పటికితని గృహపరిస్థితు లేమియు బాగుండలేదు. కాని కాంగ్రెసుప్రచారమునకు దగిన వ్యక్తిలేడనిన యితనికి బాధకలిగెను. వెంటనే పశ్చిమోత్తర రాష్ట్రములకు బ్రయాణమై, శాంతముగా ప్రతిపట్టణము వెళ్ళి పెద్దవారినికలిసి వారిని ప్రోత్సహించెను. వెళ్ళినచోట్లలో కొన్ని ప్రాంతములలో నితనివాతావరణలు ఆహ్వానముకూడ బాగుండ లేదు. కాని ఆకష్టములకోర్చి తనవాక్ప్రభావమువలన అక్కడ ప్రజలను గొప్పగా బ్రోత్సహించెను. ఇతడుచేసిన కార్యము వలనే అంతటిదూరదేశమునుండి మెడ్రాసుకాంగ్రెసునకు 45 డెలి గేట్లుపైగా వచ్చియుండిరి. ఇతనిచాకచక్యమున కెంతయు నాయ కులు సంతసించిరి. తరువాత మెడ్రాసులోజరిగినకాంగ్రెసు సభల కెన్నడు నింతమంది డెలిగేట్లు యీప్రాంతములనుండి వచ్చి యుండలేదు. తరువాత మిస్టర్ హ్యూమ్‌కోరిక ప్రకారము పశ్చి మోత్తర రాష్ట్రసంఘమునకు సెక్రటరీగానుండి కాంగ్రెసుకమిటీకి కూడ తానే సెక్రటరీగానుండి చాలకాలము పనిచేసెను. మెడ్రా సుకాంగ్రెసుతరువాత మరుచటిసంవత్సరము అలహాబాదులో కాంగ్రెసుసభ జరుగవలెనని హ్యూమ్‌చెప్పి, అలహాబాదులో కాంగ్రెసునాహ్వానించి జయప్రదముగా జరుపుభారము మదన మోహనునిమీద విడచెను. 1888 సంవత్సరమున అలహాబా దులో కాంగ్రెసు సెషనును జయప్రదముగా జరుపునిమిత్తమయి

మదనమోహాను డప్రమత్తుడై మిక్కిలి కుతూహలముతో బని చేయబూనెను. పండిత అజూధియానాథ్ రీసెప్షన్ కమిటీని మొదట కలిసియుండలేదు. పండిత భిషంబర్‌నాథ్ కమిటీని కలిసి యుండెను. అందరునుకలిసి కార్యక్రమవిధానములను తీర్మానించు కొనిరి. ఈకాంగ్రెసులో కమిటీమెంబర్లందరును వారిశక్తివంచన లేక పనిచేసి మెప్పువడసిరి. కార్యక్రమకమిటీకి మదనమోహానుడు సెక్రెటరీగానుండెను. ఈయుద్యమము జయప్రదముగా జరుగు టకు శ్రమపడినవారిలో ముఖ్యులు, రాయ్‌బహద్దూర్ లాలరాంచరన్‌దాను, బాబూచెరూచంద్రమిత్ర, వీరు గొప్పగా కష్టపడియుండిరి. అందరు నేకీభావముతో మదనమోహానునికి సలహాలిచ్చుచు సహాయముచేసిరి.

మరల 1892 సంవత్సరములో కాంగ్రెసుయొక్క ఎనిమి దవసెషను అలహాబాదులోనియమింపమని కాంగ్రెసును కోరగా నాసమయములోనే తండిత అజూధియానాథ్ చనిపోయెను. ఇతని మరణము ప్రజల కమితవిచారము కలుగజేసెను. ఆసంవ త్సరమున కలహాబాదులో కాంగ్రెసునడపుటకష్టమని జాయింటు సెక్రెటరీయగు డబ్ల్యు. సి. బోనర్జీకి తెలియబరచుట మంచిదని కొందరు కోరిరి. కాని పండిత మదనమోహానమాలవ్యాజీయును మఱికొందరును మనోధైర్యముతో ప్రజాభిప్రాయులను త్రోచి వైచి కార్యసాఫల్యమునకు గడంగిరి. ఇందు పండిత బిషంబర్

నాథ్ అనుభవనీయుడైన నాయకుడగుటచే నితని సలహాపై యా సంవత్సరమున కాంగ్రెసును జయప్రదముగా జరిపిరి. 1908 సంవత్సరమున లక్నోలోజరిగిన కాంగ్రెసుసభ కితడధిపతిగానుండెను. మరల మంచిసమయములో 1909 సంవత్సరమున పేరంటునుమెంటున కధిపతిగానుండి పనిచేసెను. ఇతడు వృద్ధావ్యములో నుండీ అనుభవముతో బనిచేయుటచే అన్నికార్యములును జయప్రదముగా జరిగెను. రాజకీయములో బ్రవేశించినప్పటినుండియు శ్రీ మదనమోహనమాలవ్యాజీ గొప్పవర్కరని ప్రజలుగ్రహింపకలిగి చాలకాలమువరకును అలహాబాదు పురపాలకసంఘములో మెంబరుగా నెన్నుకొనిరి. ఈమున్సిపాలిటీ కొకటి రెండు పర్యాయములు వైజ్‌చైర్మన్‌గా బనిచేసియుండెను పట్టణమందలి ప్రజాసౌకర్యములకై చాల పాటుపడెను. పురములో నమితగౌరవమును సంపాదించెను. తరువాత అలహాబాదు యూనివర్సిటీలోగూడ మెంబరుగా నెన్నుకొనబడెను. విద్యాసంబంధమైన ప్రతిసంస్థలో నితడు మెంబరుగానుండెను. ఉండుటయేగాక విద్యార్థులకుపయుక్తమగు కార్యములనెన్నిటినో చేసియుండెను. ఏసంస్థనైన నూతనముగాస్థాపించి, వానికై మూలధనముకై మాలవ్యాజీ పాటుపడినట్లు మఱియొకవ్యక్తిచేయజాలడని మనము గట్టిగాచెప్పవచ్చును. కాశీవిశ్వవిద్యాలయమే దీనికి తార్కాణము. దీనికి పదినండెన్నిండుసంవత్సరము లనంతరము లెజిస్‌లేటివ్ కౌన్సిలునుండి 1902 సంవత్సరములో పండిత భిషం

బర్నాథ్ వృద్ధాప్యమువలన తనపదవిని వదలి బయటకువచ్చి యాస్థానములో మాలవ్యాజీని యెన్నుకొనునట్లు జేసెను. అప్పటినుండి చాలకాలమువరకును లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిలులో మెంబరుగానుండెను. కౌన్సలులోజరుగు తీర్మానములను విషయముల నతడు బాగుగా బరిశీలించి కౌన్సిలు మార్పులకొరకై చాలపాటుపడెను. తనపదవియొక్క ఆధిక్యతను, పదవికున్న బాధ్యతను, తనబనులలోను వాగ్వాదములలోను జూపెను. ఆ సమయములో బండిల్కండ్ లేండ్ యేలియనేషన్ బిల్లు విషయమై యెక్సయిజ్ బిల్లుమీదను మాలవ్యాజీయిచ్చిన యుపన్యాసములనుబట్టి యితనికిని తక్కినమెంబర్లయొక్క వివేకమునకును చాల వ్యత్యాసమగుపించెను. ఇతడు గొప్పమేధావియని కౌన్సిలును ప్రజలునుకూడ గ్రహింపగలిగిరి. కౌన్సిలులో ప్రజలకనుకూలమయినవిషయములనుగూర్చి శ్రమపడినను తమకనుకూలురు తక్కువగానుండిరి. కాని తరువాత నూతనకౌన్సిలు ప్రారంభమయినవెంటనే యితనికి బలమయినసహకారులుండిరి. అందుముఖ్యులు ఆనరబుల్ పండిత మోతీలాల్నెహ్రూయును, ఆనరబుల్ బాబు గంగప్రసాదవర్మ మొదలగువారు. వీరిసహాయముచే కౌన్సిలులో దానుతలంచిన ప్రతికార్యమును జయముగాంచెను. ఆసమయములో ది సెంట్రినై జేషను కమీషనొకటి బయలుదేరినది. ప్రభుత్వముయొక్క రివిన్యూరాబడినిగూర్చియు రాష్ట్రప్రభుత్వములనుగూర్చియు నీకమిషనుమెంబర్లకొక స్టేటు

మెంటును మాలవ్యా యిచ్చియుండెను. దీనిమూలమున యితని యపారమయిన బుద్ధికుశలత లోకమునకు వెల్లడియయ్యెను. ఇట్టికారణముచేతనే లెజిస్‌లేటివ్ యెసంబ్లిలోగూడ చాలకాలము మెంబరుగానుండెను. వి. జె. పటేలు డిల్లీయెసంబ్లి ప్రసిడెంటుగా నున్నసమయమున మాలవ్యాజీ మెంబరుగానుండెను. కొన్నిసమయములలో నతనిమేధాప్రభావమునకు రాజప్రతినిధి కూడ దిగ్భ్రమచెందెను. చాలకాలము కౌన్సిలులోనుండి దేశముయొక్కధనరాబడినిగూర్చియు వీటివిధానములలోమార్పులను గూర్చియు మిక్కిలి శ్రమపడి కాంగ్రెసున కొన్నియాధారములను కలుగజేసెను. తనప్రయత్నములన్నియు సాఫల్యముగా జరుగువరకును తీవ్రమైన చర్చలుచేసెను. తనఅభిప్రాయములను వ్రాసియుండెను. మాలవ్యాజీకి చిత్తరంజనుడన్న గొప్పనమ్మకము. అతనిఅభిప్రాయములు నిర్భేద్యముగానుండి జయమును చేకూర్చునని యితనికి గట్టివిశ్వాసము ఇండియాప్రభుత్వప్రతినిధి రౌండుటేబిలు కాన్ఫరెన్సుకు డెలిగేటుగా మాలవ్యాజీని కోరుకొని, తనను కలియమనికోరగా వెంటనే మాలవ్యాజీ యీవిషయమును జైలులోనున్న చిత్తరంజనునకు దెలియపఱచి యతని హృదయపూర్వకమైన అభిప్రాయమునకు వేచియుండెను, చిత్తరంజనుడీ సమయములో తనఅభిప్రాయమునీయక దేశనాయకునిపై బెట్టెను. మహాత్ముడు దీనికంగీకరింపలేదు. మాలవ్యాజీ

చిత్తరంజనులు వారుచేసిన పొరబాటు తెలిసికొని పశ్చాత్తాప పడిరి. మాలవ్యాజీ రౌండు టేబిలునకు వెళ్ళియున్నచో రాజకీయ పరిస్థితులు తప్పక మార్పుచెందియుండును. తనకున్న విద్యాజ్ఞానమునకు మేధాప్రభావము మెరుగుబెట్టినట్లు మాలవ్యాజీ యొక్క రిజల్యూషన్ను ప్రజాకర్షణమునకు లోనయ్యెను.

శ్రీ పండిత మదనమోహనమాలవ్యాజీ విద్యార్థులవిష యములో జేసినత్యాగ మపారమని చెప్పవలసియున్నది. విద్యార్థులకు కష్టములున్నయెడల వీటిని తొలగించువరకును మాలవ్యాజీ నిద్రపోయెడువాడుకాడు. అందుబీదవిద్యార్థులనుజూచిన మిక్కిలి అభిమానముతో బనిచేసెను. అలహాబాదులో జదువుచున్న విద్యార్థులందరును నాపురనివాసులుకారు. పెక్కుమంది చుట్టుప్రక్కల పల్లెలనుండివచ్చి చదువుకొనుచుండిరి. వీరికి సరియైన వసతులును భోజనసదుపాయములను జేయుచుండెను. విద్యార్థిసంఘముల నేర్పఱచి వారికి కలుగుబాధలన్నియు సెక్రటరీలవలన తెలిసికొనుచుండెను. ఈవిషయములో పండితసుందర లాల్, సర్ ఘ్యేన్సనీమెక్డొనాల్డు మొదలగువారితో సంప్రదించి హిందూబోర్డింగు గృహమునొకదాని నేర్పాటుచేసెను. బోర్డింగు హౌసులో విద్యార్థులకు భోజనసదుపాయములు వేళకు జరుగుచున్నది లేనిది మాలవ్యాజీ శ్రద్ధతో దెలిసికొనుచుండెను. నిష్పేవ్యమైన తనవృత్తినివదలి, తనకువచ్చిన అవకాశములను

ద్రోసిబుచ్చి అలహాబాదులోనిర్మించిన బోర్డింగుగృహమున కితర ప్రదేశములందు ప్రచారముచేసి ధనమును పోగుచేసెను. బోర్డింగులో బీదవిద్యార్థుల కుచితముగా భోజనము పెట్టుటవలన దీనికి మూలధనము కావలసివచ్చెను. ఈకార్యమునకై తన సొంతసొమ్మును వ్యయపఱచెను. ఇన్నివిధములుకష్టపడి బోర్డింగు హౌసును వృద్ధిలోనికి దీసుకొనివచ్చెను. అనేకమంది బీదవిద్యార్థులకిది స్వర్గతుల్యమయి మాలవ్యాజీ ఘనకార్యము శాశ్వతముగా నుండెను. ఈబోర్డింగుబిల్డింగు అలహాబాదులో నున్న దివ్యమందిరములలో నొకటియని చెప్పవచ్చును. దీనికి చాలగట్టి పని ధనమునుఖర్చుపెట్టి చేయించెను. శాశ్వతముగానుండు దివ్యమండిరముగా జేసెను. సర్ యేన్టనీమేక్డొనల్ తరువాత వచ్చిన సర్ జేమ్సులాటచ్చి యీబిల్డింగు మొదటిశుభకార్యమును జరిపెను. మాలవ్యాజీయొక్క త్యాగ మతీతమయినదని మనము గ్రహింపకతప్పదు. విద్యార్థులవిషయములో నితనిశ్రద్ధాభక్తులనుగ్రహించి స్కూలుకమిటీలో మెంబరుగానుండమని యితని బలవంతపెట్టిరి. చాలకాలము కమిటీలో మెంబరుగానుండి గొప్ప సేవ చేసియుండెను. కమిటీకధిపతియైన రాబర్టుప్రభువు యితని త్యాగమునకు జాలసంతసించెను. దేశసేవకితడు తగినఘనుడని కొనియాడెను. మఱియు విద్యావిషయములోనేగాక మతవిషయములలోగూడ నంతశ్రద్ధనువహించి మాలవ్యాజీ పనిచేసియుండెను. మతమన్న యితనికి మొదటినుండియు నభిమానము

కలదు. మతము నుద్ధరించినపుడే, వ్యక్తిగౌరవమును దేశము గౌరవమును కలుగునని యితనిఅభిప్రాయము. మతమునకు గౌరవముజూపనియెడల వ్యక్తియొక్క కార్యములందు గౌరవముండదనియు, మతోద్ధారణకై ప్రతివ్యక్తియు బాటుపడవలెననియు మాలవ్యాజీ చెప్పెను. మతద్వేషకులను మాలవ్యాజీ గౌరవించువాడుకాడు. మతమే దేశాభివృద్ధికి ప్రధానము. మతములేనియెడల సర్వనాశనమునకు కారణంబగునని యితని ముఖ్యోద్దేశము. మఱియు దేశములో ననేకమతములున్నవి. ప్రతిమతమును గౌరవింపవలయును. తనమతమును వృద్ధిచేయుటకు ముఖ్యముగా బాటుపడవలయును. మతసేవచేసినచో దేశసేవచేయవచ్చును. దేశాభిమానులకు మతిగౌరవ మొక ముఖ్యలక్షణమైయున్నదనియు మాలవ్యాజీ చెప్పెను. సనాతనసంబంధమయిన మతభావముల నితడు గౌరవించెను. వీటివృద్ధికై పాటుపడెను. దేశములో మతముల నుద్ధరించుటకై గట్టిప్రయత్నము చేసెను. మతముపై గొప్పగ్రంథముల నూతనమైన అభిప్రాయముతో బయులు పడవలెనని యితని యభిలాష. అట్టిగొప్పగ్రంథములను కొన్నిటిని మాలవ్యాజీ వ్రాసియుండెను. పాఠశాలలలో మతబోధనచేయుట చాలమంచిదని మాలవ్యాజీ ప్రచారము సల్పి జయప్రదముగా సాగించెను. పూర్వులు నియమించిన మతసంబంధమైన స్మృతులు శాస్త్రములు వేదములు మనము పఠించి వీటినియమముల నాచరణలోబెట్టుట మాలవ్యాజీ అభిప్రాయ

మైయున్నది. ఈయభిప్రాయములతో 1906 సంవత్సరం జనవరి నెలలో అలహాబాదు నగరములో సనాతనధర్మ మహాసభ అను నొకదానిని స్థాపించి, దానికనేకమం దభిమానులను జేర్పించెను. ఈసభకు చాలధనమును వ్యయపరచి, శరీరశ్రమకు వెనుదీయక సభను జయప్రదముగాజేసి ప్రజల కుపకారము గావించెను. ఈవిధముగా మతమును విద్యను సమముగా బైకివచ్చునట్లు మాలవ్యాజీ పాటుపడి తనయావశక్తి నుపయోగించి ప్రజలకు నుపకారముజేసెను. రాజారామమోహనరాయలు మొదలగు మహనీయులు మతమునుగూర్చి దేశములో నెంతశ్రమపడియుం డిరో నంతశ్రమయు మాలవ్యాజీ తీసుకొనిపనిచేసెను. విద్యా మతములవలననే ప్రజలయొక్క ఔన్నత్యము నుద్ధరింపవచ్చునని యు ప్రజలయొక్క వివేకము పెంపొందుననియు మాలవ్యాజీ చెప్పియుండెను. తనకు సాధ్యమయినంతవరకును ప్రజకు ధర్మ మార్గమును జూపెను. వృత్తివలన తనకుంబోవు ధనగౌరవముల ను వదలుకొని తనకున్న సర్వస్వమును దేశప్రజలకై త్యాగము చేసి మాలవ్యాజీ తనజీవితమును పాడుచేసుకొనెనని నభిప్రాయ మును పూర్తిగావిడి యిదియే తనజీవితముయొక్క ముఖ్యకర్తవ్య మని. ధీరమనోభావముతో యిదివరకు పనిచేయుచుండెను వీటి సంబంధమైన గొప్పసంస్థలను నెలకొల్పి వాటిని శాశ్వతమయిన వృద్ధిలోనుంచుటకు బ్రచారముగావించి మూలధనములను సంపా దించి శాశ్వతమయిన అభిమానులను జేకూర్చి తనశక్తికిమించిన

క్రిమకులోనై యుండెను. మాలవ్యాజీ జీవితములో మనమెల్ల పుడును జ్ఞాపకముంచుకొను ఘనకార్యమొకటి యున్నది. ఇది యెన్నిసంవత్సరములకైనను మఱపురాదు. ఇతనికికాశీలో విశ్వ విద్యాలయమును స్థాపించవలెనని గొప్పకుతూహలము కలిగినది. అప్పటికి కాశీపట్టణములో కాశీసెంట్రిల్ కాలేజీయని యెనిబి సంటు నిర్మించియున్నది. ఈసెంట్రిలు కాలేజీని బిసేంటు కష్ట పడి స్థాపించెను. అప్పటికివి క్రిమమయిన వృద్ధిలోనేయుండెను. ఒకవ్యక్తికి మతసంబంధమైన వృద్ధికొరకు విద్యాప్రదేపము మధి కముగా నుండవలెననియు నిదియేప్రతివ్యక్తిని దేహారోగ్యమును ధన బలమును వివేకముచు కలుగుజేయుననియు, దానికి ముఖ్య ముగా కాశీనగరములో నొకవిద్యాలయమును స్థాపించవలయు నను కోరిక స్ఫురించినది, ఇదియే రాత్రింబవళ్ళు యితని మన స్సులో బనిచేయుచుండెను. ఇట్టిభారతీయ విశ్వవిద్యాలయము ను నిర్మించుటకు లక్షలకొలది ధనము కావలసియుండును. ఈ విషయములో మహారాజులను కలసిసంపాదింపవలసి యుండును. శరీరశ్రమధికముగానుండును. దానికి ప్రథమమున నొకస్కీమును తయారుచేయవలసి యుండును. దీనికి చాలకాలముపట్టును. కాని జయముగాంచిన లోకవిదితమైన ఖ్యాతికలుగును. మాలవ్యాజీ వంటి పవిత్రమయిన మహాపురుషుడు తలపెట్టినపుడెట్టి అసాధ్య మయిన కార్యమయినను సాఫల్యము గాకమానదు. ఎట్టికష్టసాధ్య మయిన ఆటంకములు కలిగినను యట్టిమహానుభావుని దృష్టిని

పరిచారించిన మాత్రమున తొలగిపోవును. దేశములో ప్రతి యుద్యమమునకు ననుకూలురు ప్రతికూలురు కూడనుందురు. అందుముఖ్యముగా ప్రతికూలు లధికముగానుందురు. మాలవ్యాజీవంటి గొప్పమేధావంతుల కిట్టిసమస్య మంచిదిగానుండును. ఇతనభిప్రాయముతో వారేకీభవింతురు. ధనవంతుల సహాయము చాలఅవసరమయియున్నది. కాని అందరు ధనవంతులు నొకే అభిప్రాయముతోనుండరు. మఱియు జమీందారులు రాజులు యొక్క సహాయము చాలముఖ్యము ఇదిసామాన్యముగా లభింపదు. ముందునీవిషయమును ప్రజల హృదయమున నాటిం చుట చాలకష్టతరమయిన విషయము. ఈవిషమస్థితులన్నియు మాలవ్యాజీ తెలిసియుండియు పట్టుదలతో సాధింపవలయునని స్కీమును ప్రారంభించెను. దీని నేవిధముగా నమలులో బెట్టవల యును, సంవత్సర పోషకు లెందరుండవలయునను దీర్ఘముగా కొన్నిసంవత్సరములు తర్కించి తుదకమలులో బెట్టుట ప్రారం భించెను. మాలవ్యాజీ తలపెట్టు ప్రతికార్యములోను తనకు స్వాభిమాన మధికముగానుండును. జయప్రదమగునను గట్టినమ్మ కము హృదయమున నాటియుండును. ఇతరుల కనుమానము కలిగినను మాలవ్యాజీ తనధైర్యమునువీడక తుదవరకు తనమనో శక్తిని ప్రయోగించి పనిచేయును. ఇదిగొప్పసమస్య గనుక చాల మందికి నమ్మకము లేకపోవచ్చును. కొంతమంది అనుమానము గానే మాట్లాడియుండవచ్చును. మాలవ్యాజీమాత్ర మేకదృష్టి

తో బనిచేసెను. తానుతలంచిన కార్యము తప్పక జయప్రదము గా జరుగునని తెల్పుటకొక యాశాజ్యోతితని యం దుద్భవించినది. ఒక కర్రకునిప్పంటిన తరువాత అగ్నియెట్టివిధముగా బ్రజ్వరిల్లునో అట్టివిధముగానే యితనిలో ఆశాజ్యోతి ప్రజ్వరిల్లెను. దీనితో క్రమముగా పట్టుదలవహించెను. అన్నివిధముల పవిత్రమైనకార్యము. ప్రజారంజకమయిన విషయము. అనేకవేలమంది ప్రజలు దీనివలన బాగుపడుదురు. విద్యకు కేంద్రస్థానమగును. ఇతనిలో నొకవిధమగు పవిత్రమయిన మూఢతనము ప్రవేశించినదని యీవిషయములలో నితనిస్నేహితులలో నొకరు జెప్పియుండిరి. ఇదిపూర్తియగువరకు నితని పవిత్రనియమమును విడవడని చెప్పిరి. ఇంతటి మనోధైర్యముతో కార్యమును చేయనారంభించెను. కొద్దిదినములలో తప్పక కాశీలో విశ్వవిద్యాలయము శాశ్వతముగా నిర్మింపబడునని చాలమందికి నమ్మకము జనించెను. తన స్నేహితబృందమున కీవిద్యాలయ ముఖ్యాభిప్రాయము నితడు వెలిబుచ్చెను. శాస్త్రసంబంధమైనట్టియు, మతహితోపదేశముతోగూడిన భాషాజ్ఞానమునకై యిట్టి విశ్వవిద్యాలయమత్యావసరమని మాలవ్యాజీ చెప్పియుండెను. అతడు చెప్పినట్లుగా నేటి కాశీవిశ్వవిద్యాలయములో నాటివిషయములన్నియు వృద్ధిలోనున్నవి. దేశమంతటికి నిది ముఖ్యమైన విద్యాపీఠమైనది. ఆంధ్రదేశమునుండి ప్రతిసంవత్సరమును వేనవేలు విద్యార్థులీ విశ్వవిద్యాలయ పరీక్షలకు బోవుచుండిరి. 1944 సంవత్సరము

వరకును తెలుగుభాషకూడ నుండెడిది. తరువాత సాంస్కృతము నుబెట్టి తెలుగును పూర్తిగా దీసివేసెను. ఇతర విశ్వవిద్యాలయములకు ఆంధ్రులకు రానియ్యడములేదు. ఒక్క కాశీవిశ్వవిద్యాలయమే ఆంధ్రవిద్యార్థులకు తావిచ్చుచుండెను. చాలమంది ఆంధ్రదేశవిద్యార్థులు కాశీపరీక్షలలో నుత్తీర్ణులై విముక్తినొందు చుండిరి. వారి పెద్దచదువుల కిదియే యాధారభూతముగ నుండెను. మనలందరకు నిట్టిభిక్షను మాలవ్యాజీ పెట్టెను.

ఇప్పటికి మాలవ్యాజీ తనవృత్తికి పూర్తిగాస్వస్తినిచెప్పి యీపనియందు నిమగ్నుడవదలంచెను. ఈకార్యము పూర్తియైనచో దేశమున కపారమైన యుపకారముచేసినట్లు మాలవ్యాజీ తలంచెను. ప్రజాయశోక్తి తప్పకవృద్ధిపొందునని తలంచెను. తన వృత్తినుండి తానువిరమించినను తనకుమారుడైన పండిత రామకాంతమాలవ్యాజీ ప్లీడరీచదువును పూర్తిచేసి అలహాబాదు హైకోర్టులో బ్రవేశించెను. దీనివలన మాలవ్యాజీకి కొంతమనశ్శాంతి కలిగినది. నిశ్చయముగా తనమనస్సునం దెంతకాలమునుండియో వేదించుచున్న కార్యము నిర్విఘ్నముగా నెరవేరునని గట్టినమ్మకము కలిగెను. కాశీవిశ్వవిద్యాలయమునకు కావలసిన పూర్తియైన స్కీమును తయారుచేసి ముఖ్యమయిన మహారాజులను, ప్రత్యేకమైస్టేటుదారులను జమీందారులను కలిసికొనెను. దేశనాయకులను కలిసికొని తాననిర్మలమయిన స్కీమును తెలియపరచెను.

ఈవిషయమై యితడెక్కడకు వెళ్ళినను గొప్పగా నాహ్వానించిరి. మిక్కిలిగౌరవముజూపిరి. ఇందునిమిత్తమయి కావలసిన ధనసహాయముచేయుట కుద్యుక్తులైరి. అనేకమయిన ముఖ్యవ్యక్తులు దీనిని గౌరవించి కార్యసాఫల్యమునకై మాలవ్యాజీతో సమముగా బాటుపడిరి. మహారాజులును జమీనుదారులునులక్షలమీద ధనసహాయముచేసిరి. కార్యమును జయప్రదముగా జరుగునేర్పాటుగావించిరి. మంచిశుభముహూర్తమున విశ్వవిద్యాలయ పునాదిని నెలకొల్పెను. ఆదినమునుండియు అవిఘ్నముగా యదివరకు ఒకేరీతిని జరిగెను. ఎట్టియాటంకములును కలిగియుండలేదు. విశ్వవిద్యాలయమునకు గావలసిన దివ్యమందిరములు అతిశీఘ్రకాలములో బూర్తియయ్యెను. ఈవిశ్వవిద్యాలయములో ప్రతిశాస్త్రశాఖ పూర్తిగానుండెను. వృత్తిసంబంధమయిన శాఖలున్నవి. ప్రపంచజ్ఞానము కలుగజేయు భాషలున్నవి. సమస్తవిషయములను చక్కగా పరిశీలించి మాలవ్యాజీ విద్యార్థుల కనుకూలముగా నుంటునట్లును యిట్టివిద్యనభ్యసించి దేశమునకు సేవచేయుశక్తిసామర్థ్యములను గ్రహింపగలుగునట్లును యేర్పాట్లు గావించెను. కాశీవిశ్వవిద్యాలయమునకు సంవత్సరమునకు వచ్చురాబడగాక గానుకలు చాలనున్నవి. దీనికికొంత మూలధనము శాశ్వతముగానుండునట్లు మాలవ్యాజీ యేర్పాటుచేసెను. ఇందు పనిచేయు నుపాధ్యాయులు పెక్కుమంది విదేశములకువెళ్ళి శాస్త్రములను చదివినవారును గొప్పఅనుభవసీయులై యుండిరి.

గతముప్పది సంవత్సరములనుండియు పండిత మదనమోహనమాలవ్యాజీ విదేశవస్తు విసర్జనవిషయమయి చాలపాటుపడుచుండెను. 1881 వ సంవత్సరములో అలహాబాదునగరములో దేశీటిజారల్ కంపెనీని స్థాపించిరి. స్వదేశీవృత్తుల నభివృద్ధిచేయుట దీనిముఖ్యోద్దేశము. మాలవ్యాజీ యాకంపెనీలో ముఖ్యుడుగానుండి చాలపనిచేసెను. అప్పటినుండియు స్వదేశవస్తువులనే తానుపయోగించుచు ప్రజలనుకూడట్టి మార్గములో నడవమని ప్రోత్సహించెను. ఇతరదేశములన్నియు వాటియొక్క స్వదేశవస్తువులం దెట్టిఅభిమానమును జూపుచుండెనో అట్లే మన హిందూదేశమంతయు వాటియొక్క స్వదేశవస్తువులందెట్టి యభిమానమును జూపుచుండెనో అట్లేమన హిందూదేశస్థులుకూడ సాధ్యమయినంతవరకును మనదేశములో తయారగుచున్న వస్తువులనే వాడవలయునని మాలవ్యాజీ ప్రజలకు బోధించెను. విదేశవస్తువులను విసర్జించుటయేగాక స్వదేశవస్తువులను గౌరవించుట మనకువిధియైయున్నది. ఇట్లుచేసినచో తిండిలేక బాధపడ నేకమందిని మనము పోషించినవారమగుదుము. క్షుద్బాధచే బాధపడు మనదేశస్థులనుచూచి మనము సహింపగలమా ! వారిని కాపాడుటయే దేశసేవయొక్క కర్తవ్యము. 1905 సంవత్సరములో కాశీనగరమందు యిండియను యిండస్ట్రియలు కాన్ఫరన్సును నియమించిరి. మరల 1907 సంవత్సరములో యునైటెడ్ ప్రావిన్సు యిండస్ట్రియలు కాన్ఫరన్సులనిఅలహాబాదులో

స్థాపించినపుడును మాలవ్యాజీ వాటిలో మెంబరుగానుండి చాల శ్రమతో బనిచేసి వాటికార్యక్రమమును నడపించెను. శిల్పకలు యెడ్ల్యకేపనన్న యితని కెక్కు వభిమానము. దీనిని వృద్ధిచేయు టకు చాలప్రయత్నములుచేసెను ముఖ్యముగా విశ్వవిద్యాలయము ను స్థాపించుట కిదియే కారణము. 1907 సంవత్సరమున సర్ జాన్‌హీవట్ గవర్నమెంటు స్థాపించిన నెయినితాల్ యిండస్ట్రి యలు కాన్ఫరన్సులో నితడు మెంబరుగానుండి పనిచేసెను. ఇట్టి కార్యములో బనిచేసి గొప్పయనుభవమును సంపాదించెను. ప్రయాగలో గొప్పపంచదార కంపెనీ నియమించుటకు ముఖ్యకా రకుడితడనియే చెప్పవలయును. యునైటెడ్ ప్రావిన్సుయిండస్ట్రి యలు కాన్ఫరెన్సు ప్రారంభమయిన తరువాత నిదియే మొదటి యుద్యమము. ఈ పంచదారకంపెనీ జయప్రదముగా సాగినది. మంచిఫలితములు చేకూరెను. స్వదేశపరిశ్రమలు వృద్ధిపొందుట కు శాస్త్రజ్ఞాన ముండవలయునని, దీనికి విద్యయవస్యమనియు మాలవ్యాజీ గ్రహించి విద్యయు, మతముయు, శాస్త్రసంబంధ మయిన జ్ఞానమును చేకూర్చువిద్యనుపెట్టి విశ్వవిద్యాలయములో స్వదేశపరిశ్రమలకు వీలుగాజేసెను. విద్యకే ప్రాముఖ్యతనీయక పరిశ్రమలకు ప్రాముఖ్యతనిచ్చెను. ప్రతివ్యక్తికిని పరిశ్రమలందు జ్ఞానము చేకూర్చునంతటి విద్యయున్న చాలునని మాలవ్యాజీ యొక్క అభిప్రాయము. ఇట్టిఅభిప్రాయముతోనే కాశీవిశ్వవిద్యా లయమును స్థాపించి సఫలమనోరథుండయ్యెను.

సాంఘిక ప్రపంచములోగూడ మాలవ్యాజీ చాలపాటు పడియుండెను. ఇతడు వ్యక్తిగతముగా చాలధర్మకార్యములను చేసినవాడు. ఇతడు దాతయని చెప్పవలయును తనకున్నంతలో దానమునెల్లపుడును చేయుచుండును. ఇతడుచేసిన గొప్పదాన మింతింతయని చెప్పుటకు వీలులేకపోయినను వేలకొలది ప్రజలకు చేసిన చిన్నచిన్న దానములకు లెక్కలేదు. ఇవి ప్రపంచమునకు నెల్లడిచేయుటకు వీలులేనిదానములు. వేలకొలదిట్టి దానములను చేసియుండెను. ఇవన్నియు నితని హృదయపూర్వకమైన కార్యములని గ్రహింపవలసియుండును. సంఘోద్ధారణకై పాటుపడుచు కష్టసితిలోనున్నవారికి సహాయముగుచు వారియొక్క బాధలను నివారించుటకై తనయొక్క స్వంతధనమును వ్యయపరచి శ్రమపడువాడు సంఘములనుద్ధరించి సంఘములో మంచి అభిప్రాయములను ప్రవేశపెట్టి వాటిని ధర్మమార్గమైన యాచరణలో నుంచుటకనేక విధములపాటుపడెను ఒకప్పుడు అలహాబాదు నగరములో ప్లేగువ్యాధి బయలుపడెను. అప్పుడు మాలవ్యాజీ అలహాబాదు మున్సిపాలిటీకి వైజ్ చైర్‌మెన్ పదవిలోనుండెను. అప్పటి అలహాబాదుకలకర్టరైన ఫిరాముచార మాలవ్యాను నగరములో వ్యాధినివారణకై సహాయముగా నుండుమని కోరెను. వెంటనే మాలవ్యా అందుల కంగీకరించి నడుముకట్టి పనిచేసెను. అలహాబాదు నగరములో మాండీఅను ప్రాంతమున ప్రథమములో నీప్లేగు బయలుదేరి యక్కడ ప్రతియింటను మరణములను

కలుగజేసెను. మాలవ్యా విదివిరామములేక రాత్రింబవళ్ళు యాప్రాంతములో దిరుగుచు తగిన చికిత్సా సదుపాయములను చేయించుచు నిద్రాహారములులేక పనిచేసెను. క్రమముగా నీ వ్యాధి పట్టణమంతయు బ్రాకెను. మరణములు హెచ్చెను. తక్కిన కమీషనర్లుకూడ మాలవ్యాజీవలెకష్టపడి రాత్రింబవళ్ళు పనిచేసియుండిరి. మాలవ్యాజీపడిన కష్టమునకు మితములేదు. నగరమంతయు గస్తీతిరుగుచు తగినయేర్పాటులను త్వరితముగా జేయుచు నతిశీఘ్రకాలములో వ్యాధిని నగరముచుండి తొలగించెను. మాలవ్యాజీ పడినశ్రమకు కలక్టరు మిగుల కొనియాడెను. ఇతని ఔదార్యమునుగూర్చి గవర్నమెంటునకు వ్రాసెను.

సోహాభేషియాభల్ అనుప్రదేశమున ఆరోగ్య కేంపు నియమించి రమారమి 1900 కుటుంభముల సీప్లేగువ్యాధినుండి రక్షించెను. రాత్రింబవళ్ళు యీ కేంపులోనేయుండి మాలవ్యాజీ ప్రజలకు దగిన సదుపాయములను చేయుచు వ్యాధిని వ్యాపింప కుండజేసెను. మదనమోహనునికి బ్రజలయందెట్టి యనురాగ మున్నదో గ్రహింపుడు. జాతిమత వివక్షతతోబనిలేక యెట్టి వారికైన నాపదలు సంభవించిన, మాలవ్యాజీ యాబాధను తనకు సంభవించినట్లు భావించి వారికి బాధనివారణ జరుగువరకును నిదరపోడు. విశేషమైన ప్రజ్ఞాదురంధరుడు కాబట్టి మాలవ్యాజీ తలపెట్టిన కార్యములు కేవలము సహాయములురాక వెంటనే

కలుగుచుండును. అందుచేతనే యితనికార్యము లవిఘ్నముగా జరుగును. ప్రజోపకారమైన కార్యములుగాన చాలమంది మంచి వారు తప్పక పూనుకొనుచుందురు. కాబట్టి మాలవ్యాజీ కార్యములన్నియు ఘనకార్యములని మనకువిశదమే. ఇట్టికార్యములకు దైవబలమధికముగా నుండును. విశేషమయిన మేధావంతుడు గాన మాలవ్యాజీ దేశసేవయు, ప్రజాసేవయే ప్రధానముగా నెంచి యట్టికార్యములకు బాల్గొనుటకు వెనుదీయడు. దేశప్రజలకు జ్ఞానోద్దేశమును కలుగుజేయుట కనేకమయిన కార్యములను జేసి వ్యక్తిగతమయిన కీర్తినిగడించెను.

అలహాబాదులో నెలకొల్పిన ఆరోగ్యకేంపునకు ప్రతిరోజునను పొద్దుట సాయంకాలము మాలవ్యాజీవెళ్ళి విషయములను తెలిసికొనుచు, ప్లేగుహాస్పత్రికివెళ్ళి యక్కడ పరిస్థితులను గమనించుచుండెను. ఆరోగ్య పరిశ్రమనుగూర్చి అధికశ్రమను తీసికొనుటచే చాలమంది ప్రజలు రక్షింపబడిరి. ఈపరిశ్రమ మిక్కిలి అభివృద్ధిలోనికి వచ్చినది. చాలమంది ప్రజలిక్కడకు వచ్చి పనిచేయుచుండిరి. ఆరోగ్యసంబంధమయిన విధులనుకొన్నిటిని నేర్పాటజేసి ప్రజలకు సౌకర్యములు కలుగజేసెను. లెజిస్లేటివు కౌన్సిల్సులో మాలవ్యాజీ నున్నకాలములోమోడల బస్తీలు కట్టమని గవర్నమెంటును ప్రోత్సహించెను. ఇట్టివి చాలవరకు నిర్మింపబడెను. పెద్దపట్టణములలో నిరుకుగానున్న స్థలములో

గృహములనుదీసివేసి విరివిగాకట్టుట మంచిదని మాలవ్యాజీ కౌన్సిలులో నేర్పాటుజేసెను. అలహాబాదు కాన్పూరు మొదలగు పట్టణములలో గృహములను విశాలముగా గట్టునేర్పాట్లుచేసిరి. చక్కగ తీరినవరుసలో గృహముల నిర్మించిరి. ఆసమయములో నైనితాల్‌లో ఆరోగ్యకాన్ఫరెన్సు అనుదానిని స్థాపించిరి. దీనికి మాలవ్యాజీ చేసిన దేశసేవకు ప్రజలందరితనియందు స్వానుభూతినిచూపుచు నతనిజీవితస్వేచ్ఛకు దేవుని ప్రార్థింతురుగాక!

మాలవ్యాజీ రాజకీయములో బనిచేసినంతలో ప్రథమమున లెజిస్‌లేటివు కౌన్సిలులనుగూర్చి శ్రమతో బనిచేసియుండెను. 1886 సంవత్సరములో కలకత్తానగరములో జరిగిన యిండియను నేషనలు కాంగ్రెసుసభలో కౌన్సిలుగూర్చి నీవిధముగా మాట్లాడెను. వీటినిగూర్చి ముందు తనయభిప్రాయములను తెలిపెను. రాష్ట్రములోనున్న లెజిస్‌లేటివుకౌన్సిలులోను, గవర్నరు జనరలు కౌన్సిలులోను మెంబర్లసంఖ్య నధికముచేయ వచ్చెను. మొత్తము మెంబర్లకుసగము యెన్నికలద్వారా కౌన్సిలులను ప్రవేసించవలయును. మిగిలినవారిలో సగము ఆఫీసర్ల పదవుల నుండియు మిగతాసగము మెంబర్లు గవర్నమెంటువారు నేషన్లుగా నుండవలయును. రాష్ట్రసంబంధమయిన యెన్నికలవోటు సరియైన బుద్ధితోనీయగలవారికె అధికారముండవలెను. పామర జనమునకు వోటువేయు నధికారముండరాదు. వారియొక్క

స్వతంత్ర శక్తినుపయోగించి వోటునీయశక్తి యుండవలెను. బెంగాలులోను బొంబాయిరాజధానిలోను మున్సిపాల్టీలు జిల్లాబోర్డులు విద్యాలయములు వర్తకసంఘములద్వారా లెజిస్లేటివు కౌన్సిలు మెంబర్ల కెన్నుకొనుచుండిరి. చెన్నరాజధానిలోగూడ పై విధముగానే యెన్నికలు జరుగవలయును. పశ్చిమోత్తర రాష్ట్రములోను బౌదురాష్ట్రములో నెన్నికలు పైవిధముగా జరిగినను గవర్నమెంటు నామినేషనలు తగ్గియుండవలెను. అన్నిజాతుల వారికిని యెన్నికలను మామూలుగా నుండునట్లు ప్రభుత్వము చూడవలెను. వోటునిచ్చువారిసంఖ్య జాతులనుండితీయవలెను. ముఖ్యముగా మున్సిపాల్టీలు జిల్లాబోర్డులు విద్యాలయముల ద్వారా వచ్చుకౌన్సిలర్లసంఖ్య అధికముగానుండవలయును. వైస్రాయి కౌన్సిలు యెన్నికలు జరిగినతరువాత యిందలి స్పెషలు కేబినేటు మెంబర్లు, యితర రాష్ట్రములలోనున్న కౌన్సిలుమెంబర్ల వలన యెన్నుకొనబడవలెను. ఇదిచాలదేశమున కవసరమైన విషయము ఎన్నికలద్వారావచ్చిన మెంబర్లుగాని నామినేషను మెంబర్లుగాని జీతములను తీసికొనరాదు. అదివరకు గవర్నమెంటు జీతములను తీసికొనువారు ధనసహాయము కోరవచ్చును. అనగా వారి యొక్క రాకపోకల ఖర్చులను గవర్నమెంటు భరించును. హిందూదేశములో నివసించు వారందరును జాతిమతసంబంధములేకుండ లెజిస్లేటివు కౌన్సిలులో మెంబర్లుగా నుండవచ్చును. కాని వారువిద్యావంతులై యుండుటముఖ్యము. ప్రతిగ్రామ

ములోను ప్రత్యేకముగా ప్రభుత్వ ధనరాబడినిగూర్చి కౌన్సిలలో ప్రసంగించి తగినమార్పులను చేయుచుండవలెను. ప్రతికౌన్సిల లోనున్న ప్రతిమెంబరునకును కౌన్సిలను ప్రతివిషయమునందును ప్రశ్నించుట కధికారమున్నది అట్టిప్రశ్నలకు సరియైన సమాధానములు చెప్పవలసిన భాద్యత కౌన్సిలుపై నాధారపడియున్నది అట్టి జవాబులు తృప్తికరముగా లేనిచో రిజల్యూషనును మార్పు చేయుటకు కౌన్సిలు అధికారమున్నది. ఏరాష్ట్రములో నైనను డిపార్టుమెంటు సంబంధమైన అల్లరులు జరిగినచో వాటిని కౌన్సిలులో చర్చించి తగినచర్య తీసికొనుటకు కౌన్సిలుకధికారమున్నది. మెంబర్లుఅడిగిన ప్రతివిషయమునకు బూర్తియైన జవాబులు రానిచో రిజల్యూషనుల నాపివేయుటకు కౌన్సిలుల కధికారముండును. ప్రతిరాష్ట్రములోను లెజిస్లేటివు కౌన్సిలు తీర్మానములు జరుగును. ఇట్టితీర్మానములు ప్రజలకు హానికరముగానున్నచో గవర్నమెంటు అట్టివాటినచటులలో బెట్టకుండ నాపుచేయవచ్చును. కాని అట్టిహానికరమైన కారణముల నొకనెలదినముల లోపున కౌన్సిలునకు తెలియపరచవలెను. లోకలు గవర్నమెంటు విషయములో వారు యిండియా గవర్నమెంటు కప్పటికున్న పరిస్థితుల విశదముగా తెలియపరచి దానిపై వారు తీసికొనుచున్న చర్యను చెప్పవలెను. వారిలోవారికి పర్యవసాయము లేనిమెడల స్టేట్ సెక్రిటరీకి తెలియపరచవలెను. అప్పుడతడు పార్లమెంటులోబెట్టి అక్కడ తీర్మానమును తరువాత యిండియా గవర్నమెంటు

ద్వారా గవర్నరు జనరలు కౌన్సిలుకందజేయును. ఇక్కడనుండి రాష్ట్ర మెంబర్లకు దెలియును. లెజిస్లేటివు కౌన్సిల విధానము లిట్లుండ వలెనని తెల్పి మాలవ్యా తరువాత తనుపోద్ఘాతము నిట్లు మొదలిడెను.

"ఆర్యులారా!

గవర్నమెంటునకు ప్రజలకును కూడ ముఖ్యముగా కౌన్సిలు విధానమును తెలియజేయవలసి యున్నది. దేశములో నున్న ప్రజలకే నిట్టిరాజ్యాంగ విధానము తెలియును. మిగిలిన వారికి తెలయుదనియే గ్రహింపవలసి యున్నది. కాని ప్రజలకంద రకును దీనిభావమును బోధపఱచినచో ప్రతిరాష్ట్రములోనున్న ప్రజలు దీనికంగీకరింతురు. ప్రజల సదుపాయమునకై యిట్టియే ర్పాటులను గావించడ మయినది. కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు, పాట్నా, డక్కా, ఫైజాబాద్ మొదలగు ప్రదేశములనుండి వచ్చిన డెలిగేట్లు యీవిషయమును పూర్తిగా గ్రహించియుండిరి. అలహాబాదునుండి నేనుడెలిగేటుగా వచ్చియున్నాను. నా అభిప్రాయ మీడెలిగేట్లకు తెలియజేయుచుంటిని. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు మనమట్టి విషయములను చెప్పుటలో ప్రయోజనము లేదు. దీని ప్రాముఖ్యతనుగూర్చి వారికి దెలియజేయ నవసరముండదు. వారిదగ్గరనుండినదిమనకొక వరముగ గ్రహించుట. ప్రజలకున్న స్వాతంత్రయము నడుగంటచేసి సేవకావృత్తిలో వారి

నుంచి రాజ్యపరిపాలనాచేయు ప్రభుత్వమునకు మనమేమిచెప్పిన ప్రయోజనముండునో గ్రహింపుడు. అట్టిప్రయోజనము జరుగు వరకును మనముసాధించుట మనకు విధియైయున్నది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకుగాని బ్రిటిషుజాతికిగాని తెలియజేయు నవసరము గుర్తించుటలేదు. ప్రస్తుతము బ్రిటిషుప్రభుత్వము మనపై అధికారము జూపుచున్నది. మనస్వతంత్రతకే అడుగంటుచున్నది. వీరొకప్పుడువారిస్వాతంత్ర్యంనుగూర్చి పాటుపడినవారే అనువిషయుంమఱచియుండిరి. ఇట్టిస్వతంత్రపరిపాలనకై శత్రువులనుసాధించిరి. అనేక యుద్ధములు చేసిరి. వారికున్నపట్టుదలయే హిందూదేశప్రజలుకూడనున్నదని వారుగ్రహింపకపోలేదు. అంతమాత్రమున వారుమనకు స్వాతంత్ర్యము నిచ్చెదరా? మనస్వతంత్రనుగూర్చి వారినాలోచింపమని మనము చెప్పవలసిన బాధ్యత మనదై యున్నది. రిప్రిజన్టేషను లేని ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమెక్కడనైనయున్నదా! ప్రతివిషయమును యెన్నుకొనిన నాయకుని ద్వారా తెలిసికొనినగా వ్యవహారములను వారుపూర్తి చేయుదురు. అటువంటి రాజకీయ విధానములు మనకుమాత్ర మక్కరలేదా? వారుమన పరిపాలకులుగాన వారువిదానములువేరుగాను మనవిధానములు వేరుగానుండు టసంభవమని వారికిమాత్రము తెలియవా! బ్రిటనులో తక్కినవిషయములన్నియు నొక్కవిధముగాను రాజకీయ విషయము నొక్కటి నొకవిధముగాను చూచెదరు.

బ్రిటనులు వారిరాజ్యాంగ విధానపద్ధతులన్నియు సమముగా హిందూదేశ పరిపాలనా విధానములో నిలిపూరియొక వ్యక్తి వ్యక్తిగత సామర్థ్యములు మనము కలుగజేయుచుంటిమని వారిని హృదయపూర్వకముగా చెప్పుమనడు. ఈవిధముగా వారెన్నడును చేయరు. ఏదేశములో స్వాతంత్రమునకు ప్రజలు పాటుపడి యుండలేదు. వారియొక్క స్వాతంత్ర్యశక్తి నెల్లుచెందనాడీ బానిసత్వములోనుందురు. కొన్నివందల సంవత్సరములక్రిందట వర్తకసూపేణ యీస్టుయిండియా కంపెనీవారు యిండియాకు స్నేహభావముతోవచ్చి క్రమముగా దేశము నాక్రమించుకొని తుదకు మనకు ప్రభువులైరి. కొన్నివేలమైళ్ళ దూరమునుండివచ్చి వీరు మనకు ప్రభువులై హిందూదేశమందలి స్వాతంత్ర హక్కులన్నియును రద్దుచేసి వారిపరిపాలనా విధానమును నెలకొల్పిరి. దీని వలన మనదేశస్థులకు బానిసత్వము బాగుగావచ్చినది. క్రమముగా ప్రజలకు నాగరీక మధికమగుచుండగా రాజకీయరహస్యముల గ్రహింపగలిగిరి. తమస్వతంత్రకోరకు పోరాడుశక్తి సామర్థ్యమువచ్చినపుడు దేశము నిద్రపోవుటసంభవము. ఈవిషయములను ప్రభుత్వము గ్రహింపకపోలేదు. వారికి మనదేశస్థుల యొక్కతత్వము బాగుగా బోధపడినది. మనకు స్వతంత్ర పరిపాలన చేసికొనుట కింకను మనకట్టి శక్తిసామర్థ్యములు లోకపరిజ్ఞానము సరిపోదని వారియొక్కవాదన. వారియొక్క నవనాగరికతంతయును మనదేశయువకులకబ్బిన యువి దుర్వ్యసనముగా బరిగణిం

చినవి. వారివిద్యలవలనను నీవ్యసనములవలనను దేశములో ననా రోగ్యమధికమై అల్పాయుర్దాయము సంభవించు చున్నది. రిప్ర జెంటేటివు గవర్నమెంటులేనిదే పన్నులు విధించు టసంభవమని ఆంగ్లేయుల రాజకీయబైబిలుగ్రంథములో వ్రాయబడియున్నది. ఇట్టివిధానమును మనవిషయములో వారెందుకు జూపరాదు. మనము వారికి మాటరాని పశువులవలె గాన్పించు చుంటిమి. వారువిధించిన వాటికన్నిటికిని బద్ధులమై యూరకుండుటయే దీనికి కారణము. మనకు కూడ వాక్ప్రతిభావ మున్నదని వారు గ్రహించునట్లు మనము చేయవలయును. మనము మాట రానివారివలె యూరకుండుట చాలకష్టము. మనముమాట్లాడుట యేగాక యెట్లుమాట్లాడవలయునో యెందుకు మాట్లాడవలయు నోకూడ తెలిసికొంటిమి. ఒకదేశముయొక్క స్వాతంత్ర్యమును చెడగొట్టినంతమాత్రమున ప్రభుత్వవిధాన మెల్లకాలమును సమ ముగా నడచునను నమ్మకము వారికిమాత్రమున్నదా! ఎప్పటికై నను దేశకాలపరిస్థితులు మారునని వారికి తెలిసియుండును. నేటికి కాంగ్రెసుఅనే యుద్యమము ప్రచారములో బెట్టబడెను. ఇదియే మనకాధారభూతమయినది. కాంగ్రెసు ప్రభావస్థాపరుల ద్వారా మనకురావలసిన రాజకీయ స్వేచ్ఛకై ప్రభుత్వముతో మనము పోరాడవలసియుండును. కాంగ్రెసు మనకు కావలసి హక్కులన్నిటిని క్రమముగా జేకూర్చగలదను మనోభావ్య మగు నభిప్రాయములను మనము ప్రవర్తించినచో దప్పక కార్య సిద్ధి చేకూరును. మనకెప్పటికైనను ముక్తినిచ్చు యుద్యమ మది

యే గ్రహింపవలసి యుండును. నాగరికమయిన దేశములో ప్రజాపరిపాలనమున్న సమయములోనే వారికి రిప్రజెంటేషను కావలసివచ్చినపుడు మనదేశమున కెంతావశ్యమో. గ్రహింపుడు. ఇట్టిక్లిష్టపరిస్థితులలో ప్రజలు రాజకీయ పరిస్థితులను పూర్తిగా గ్రహింపగలిగినపుడు మనకు స్వతంత్రశక్తి నీయకపోయినచో యెంతశౌమ్యముగా నుండునో గ్రహింపుడు. ఆంగ్లేయులు మన దేశాభివృద్ధికై అనేక కార్యములను చేసియుండెను. వారు మన మంచికై చేసినకార్యములు లేకపోలేదు. వానికై మన స్వానుభూతిని వారికిజూపకతప్పదు. ప్రస్తుతసమస్యానుకూలత వారు దీర్ఘముగా నాలోచించి మనకుకావలసిన సదుపాయములు చేసియున్నచో వారియందు మనకుకలుగు యభిమానమును పూర్తిగాజూపక తప్పదు. వారుచేసినకార్యములకు మనకృతజ్ఞత జూపుచు ప్రస్తుతముమనకు కావలసిన కార్యములు పూర్తిచేయుమని వారినికోరుటమనవిధియైయున్నది. వారుమనదేశములో ప్రవేశపెట్టిన రాజ్యాంగ విధానమును మనము గౌరవింపకతప్పదు. దీనివలనదేశములో ప్రశాంతము చేకూరెను. ప్రతిడిపార్టుమెంటుయు కట్టుదిట్టముగా బనిచేయుటకు సావకాశములను కలుగజేసెను. కాని వారియొక్కపరిపాలనా విధానము కఠినముగానున్నదని గ్రహింపవలసియున్నది. మనపట్ల వారు దురభిప్రాయముతో నున్నట్లు వారిప్రభుత్వ విధానమునుబట్టి తెలియుచున్నది. ఇప్పటికి మన దేశమునకు కొన్నిస్వతంత్రహక్కులిచ్చి రాజ్యాంగ విధానమును మనమీద వదలువేయుభారము వారిదై యున్నది. వారు గమనిం

చియు మనలను గౌరవించుటలేదు. మనలను చాలహేయముగా జూచుచుండిరి. కొన్ని హక్కులైనను మనలోకలు సెల్ఫు గవర్న మెంటులో నుపయోగించి మనపరిపాలనా విధానమును పరిశీలించిచూచుటకూడ మంచిదని నాఅభిప్రాయము. మనము చేయు రాజకీయ సంస్థలలోగూడ మనకు పూర్తిహక్కులు లేవనిగూ మనము విచారింపవలసి యున్నది. మనదేశములో వారు ప్రవేశించి రాజ్యముచేయుచుండ మనస్వతంత్ర హక్కులను మనకీయమని గౌరవనీయముగా వారినికోరుచుండ వారు మూఢముగా నుండుట మనకెంతహృదయ భేద్యముగా నుండునో యాలోచింపుడు. ప్రతిఆంగ్లేయవ్యక్తితోను మనము ప్రసంగించి మనబాని సత్యమునుగూర్చి చెప్పినచో తప్పక హృదయపూర్వకముగా విచారించును. తనదేశ పరిస్థితులనుబట్టి తనదేశ మనుభవించిన కష్టమునుబట్టి మనదేశముకోరు విషయములను సమంజసముగా లేవనియెట్లుచెప్పగలడు. ఇదిన్యాయమైన విచారణయని గ్రహించి తనదేశాభిమానమును వదలలేనందుకు మనకుస్వతంత్ర మిచ్చినచో వారికి భుక్తిలోటుజరుగును. వారి కిండియాలో జరుగు సదుపాయములు సీమదేశములో నెక్కడను జరుగవు. ఇతరదేశముల ధనముపై నాధారపడినవారు ఒకేసారి వదలుకొనుటెంత కష్టముగానుండును. 1885 సంవత్సరము ప్రొక్లమేషను ప్రకారము దానిని మేగ్నాచార్టరువలె మనము గౌరవించియుంటిమి. దానిప్రకారము విక్టోరియా మహారాణి యేమిచెప్పియున్నదో మీకే తెలిసియుండునని మాఅభిప్రాయము. ఇండియాప్రజలను జాతిమతభేదము లేకుండ అందరిని సమభావముతో గౌరవించుచు

వారిని కన్నబిడ్డలవలె చూచుకొని వారిస్వాతంత్ర్య హక్కు పాడుచేయక, వారికష్టములను కనిపెట్టి పరిపాలనచేయు బాధ్యత బ్రిటిషుప్రభుత్వముపై నున్నదని చెప్పియున్నది. బ్రిటిషువారికి సంబంధించిన తదితర కాలనీలలోనెట్లు వారుపరిపాలన చేయుచుండిరో యిండియాలో నెట్లుచేయుచుండిరో మనకే తెలియుచున్నది. అందరిని సమభావముతో జూచుట వారికి విధియై యున్నది. వారియందుజూపు అభిమానానురాగములను మనపట్ల గూడ జూపవలసియుండును. ప్రస్తుత రాజకీయ పరిస్థితులను బట్టి మనలను వారు గౌరవముతో జూచుచుండిరనెట్లుచెప్పగలము. మనరాజ్యాంగ విషయములో మనహక్కులను జూపుటకు వీలులేని పరిస్థితులలో వారు మనల నభినందించుచున్నట్లు యెట్లు గమనింపగలము. రాజ్యాంగవిధానములలో మనతోసంప్రదింపక అక్కడపనిచేయుటకు మనకు తావీయక మనముకోరిన మార్పులను వారువిచారింపక వారిష్టమువచ్చినట్లు ప్రభుత్వమును సాగించునపుడు మనకు మేలుజరుగునని యెట్లుచెప్పగలము. ఇట్టిపరిస్థితులలో మనలనుపిలిచి వారుమనము కోరినవిషయముల నాలోచించెదరను మాటెన్నిటికిని నమ్ముటకువీలులేదు. క్రమముగా ప్రతిసంవత్సరమును వారధికారమె ఎక్కువగానున్నట్లు వారియొక్క పరిపాలనా విధానమువలన మనకు తేటతెల్లముగా తెలియుచున్నది. ఇట్టిబానిసత్వములోనుండి వారికి మనము లొంగి పనిచేసినచో యెన్నటికిని మనకు విముక్తియుండదు. ఇదినిశ్చయము మనము హృదయపూర్వముగా రంగములో ప్రవేశించి పనిచేసినగాని మనకు తలంచినకార్యము కొన్నిసంవత్సరముల

కైనను సాఫల్యమై మనకు బానిసత్వము తొలగిపోవును. ఆంగ్లేయుల పరిపాలనా కార్యక్రమము దేశదేశమునకును మార్పులు కలుగజేసిరిగాని సామ్యపద్ధతులమీద నడుపుటలేదు. వారి రాజ్యాంగ పద్ధతులలో మార్పులు కలుగుట కారణములరయుటకు మనకుహక్కులేదు. మనదేశ ప్రభుత్వములోనే మనకు తావులేదు. ఇతరవిషయములనుగూర్చి మనమెట్లు సంప్రదింపగలము?.

ఈవిషయములను గూర్చి చెప్పవలసియున్న యింకను చాలకాలముపట్టును. అట్టిఅవకాశ మిప్పుడులేదుగాన కొన్ని మాటలతో విరమించుచుంటిని. ఎంతసేపుమాట్లాడినను మన హక్కులను గూర్చియే చెప్పలవసియుండును. ఇక్కడనున్న ప్రతిమేధావియు నీ వి ష య ము లు నంగీకరింపక తప్పదు. మనలో శక్తియున్నదియు లేనిదియు జూపుటకు సమయము వచ్చినది. ఆంగ్లేయులలో సమానమగు ప్రజ్ఞావంతులును మేధావంతులును హిందూదేశములోలేరని మీకేమైన సంశయమున్నదా! అట్టిదిలేనపుడు వారుచేయు రాజకీయవిషయములో మనకు మాత్ర మట్టిస్వతంత్రత నెందుకుండరాదని గట్టిగామీలోమీరు విచారణచేసియున్నచో నిట్టిపట్టుదలతోనే. మీరుకోరిన హక్కులు మీకు త్వరలో రాగలవని నాయొక్క హృదయపూర్వకమైన నమ్మకము. మీమాతృప్రేమను వీడక, మీస్వదేశాభిమానమును వదలక మనోధైర్యముతో బనిచేసియున్న తప్పక కొన్నిసంవత్సరములకే మనకు పూర్ణమైన స్వాతంత్ర్యము లభించునని నమ్ముడు. కొన్నివందల సంవత్సరములక్రిందట ఇంగ్లండు దేశము స్వతంత్రమునకై యెన్నికష్టము లనుభవించినదో బ్రిటను దేశచరిత్రమునుబట్టి తెలియుచున్నది. ప్రతిదేశము స్వతంత్ర

మునకై యేదోయొక సమయములో బోరాడియున్నది. అట్టి తరుణము మనకిప్పుడు వచ్చియున్నది. ఇట్టితరుణము పోగొట్టుకొనక, అవకాశము లన్నిటిని వినియోగించుకొనుచు కాంగ్రెసు నాయకుల సలహాలుమీద నడచినయెడల తప్పక మన కార్యసాఫల్యముండును. మనఅభిలాషలు నెఱవేరును. సర్వదా దేశమందు నిర్మలమయిన ప్రశాంతము కలుగును. దేశమందలి అరిష్ట మప్పుడుగాని తొలగిపోదు, బీదలప్పుడుగాని సుఖింపరు. దేశమునకు క్షేమము పూర్తిగానుండును. ప్రజలకనువగు కార్యములు పరిశ్రమలు వృత్తులు క్రమముగా వృద్ధిపొంది ప్రజలు క్షుద్బాధలేక సుఖింతురు. పూర్తియైన విశ్వాసముతో మీరందరును సోదరభావమును వహించి హృదయ పూర్వకముగా బనిచేసినచో మీకోరికలన్నియు నీరేడును. దైవము మిమ్ములను రక్షించుగాక! దేశమునుద్ధరించుగాక!! ”

శ్రీపండిత మదనమోహన మాలవ్యాజీ మరియొకసారి మెద్రాసు కాంగ్రెసుసభలోగూడ లెజిస్ లేటివు కౌన్సిలనుగూర్చి తీవ్రముగా మాట్లాడెను. ప్రజల కితని యుపన్యాసములనుబట్టి కౌన్సిలువిధానములను పూర్తిగా గ్రహింపగలిగిన మాలవ్యాజీ చరితము చాలపూజనీయమయినది. బాల్యమునుండియు ప్రశస్తమయిన విద్యనునేర్చి ధనరాబడిగల వృత్తిని వదలుకొని దేశసేవయే ప్రాధాన్యముగా నెంచుకొని విద్యార్థులకును ప్రజలకును చేసినసేవ అపారమని గ్రహింపవలెను. ఇట్టి మహావ్యక్తులు దేశములో జన్మించుట దేశభాగ్యమనియే తలపనగును.

వేణుప్రెస్ - రాజమండ్రి కా॥ 1000 4—5—'46